Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar "It-tranżizzjoni diġitali fir-Reġjun Ewro-Mediterranju"

(opinjoni fuq inizjattiva proprja)

(2023/C 100/10)

Relatur: **Dolores SAMMUT BONNICI**

Deċiżjoni tal-Assemblea Plenarja	20.1.2022
Bażi legali	Artikolu 52(2) tar-Regoli ta' Proċedura
	Opinjoni fuq inizjattiva proprja
Sezzjoni kompetenti	Sezzjoni għar-Relazzjonijiet Esterni
Adozzjoni fis-sezzjoni	16.11.2022
Adozzjoni fil-plenarja	14.12.2022
Sessjoni plenarja Nru	574
Riżultat tal-votazzjoni	
(favur/kontra/astensjonijiet)	181/0/3

1. **Konklużjonijiet**

1.1. It-tranżizzjoni diġitali qed tirrivoluzzjona kull aspett tal-ħajja b'kisbiet sinifikanti f'termini ta' effiċjenza, u qed tippermetti lill-utenti jiksbu ħajja aktar sodisfaċenti. Hija meqjusa bħala pilastru tar-reżiljenza fil-perjodu ta' wara l-COVID-19, u aċċellerat b'mod esponenzjali mill-bidu tal-pandemija, b'mod partikolari bl-azzjonijiet tal-UE fil-qasam diġitali li permezz tal-istrateġija ta' mitigazzjoni tal-COVID-19 intwera li hija effettiva.

1.2. Il-benefiċċji tad-diġitalizzazzjoni huma magħrufa sew f'setturi speċifiċi bħall-edukazzjoni elettronika, is-saħħa elettronika, il-gvern elettroniku, l-industrija agrikola, il-ġustizzja elettronika u s-servizzi bankarji elettroniċi. Ħafna gvernijiet fir-Reġjun tal-Mediterran qed jippromovu dawn is-setturi, iżda l-isforz mhuwiex omoġenju fir-reġjun kollu u jista' jwassal għal distakk diġitali saħansitra aktar profond fost il-pajjiżi. Għalhekk, huwa kruċjali li tkun disponibbli infrastruttura li tappoġġja dawn it-teknoloġiji.

1.3. Id-distakk diġitali f'termini ta' aċċess u użu jeżisti mhux biss bejn pajjiżi differenti tal-Mediterran, iżda wkoll fi ħdan il-pajjiżi fir-reġjun, biż-żoni rurali u remoti, il-ħaddiema informali, in-nisa u l-anzjani jmorru għall-aħar. Għalhekk sabiex ma jaggravawx l-inugwaljanzi eżistenti, l-isforzi biex jitneħħa d-distakk diġitali huma essenzjali kemm fil-livell reġjonali kif ukoll nazzjonali.

1.4. Il-konnettività diġitali qed issir dritt għal kull bniedem. Il-Pjan Direzzjonali għall-Kooperazzjoni Diġitali tas-Segretarju Ġenerali tan-NU diġà pproduċa sett ta' miri għall-2030. B'kuntrast ma' dan, id-"dritt għall-iskonnessjoni" huwa kwistjoni ta' diskussjoni u realtà f'għadd ta' pajjiżi Ewropej.

1.5. Il-ħiliet diġitali huma essenzjali u għalhekk għandhom jiġu integrati fil-programmi ta' taħriġ immirati lejn iż-żgħażagħ fir-reġjun, minħabba r-rati għoljin ħafna ta' qgħad fost iż-żgħażagħ. Politika effettiva tas-suq tax-xogħol fir-reġjun se jkollha l-għan li tagħmel liż-żgħażagħ mhux biss utenti tat-teknoloġija iżda wkoll produtturi tat-teknoloġija. Kemm l-impjieg kif ukoll l-intraprenditorija f'dan il-qasam huma perkorsi ta' karriera promettenti ħafna.

1.6. Qafas legali sod huwa meħtieġ biex l-utenti jiġu protetti minn riskji diġitali bħall-attakki ċibernetiċi, u biex jiġi żgurat li l-mekkaniżmi tal-protezzjoni tad-data jirrispettaw id-drittijiet tal-bniedem dwar il-privatezza diġitali. L-indiċi taċ-ċibersigurtà pprovdut mill-Unjoni Internazzjonali tat-Telekomunikazzjoni (ITU) ikejjel l-impenn tal-pajjiżi fil-konfront taċ-ċibersigurtà fil-livell globali. L-indiċi juri, b'mod ġenerali, livelli ogħla ta' sigurtà fir-Reġjun tat-Tramuntana tal-Mediterran, filwaqt li l-Eġittu jissupera fost il-pajjiżi tan-Nofsinhar tal-Mediterran.

1.7. Huwa meħtieġ ukoll biex jiġi żgurat suq diġitali ġust u kompetittiv fid-dawl tal-ġganti diġitali. Hemm distakk sinifikanti fil-qafas legali diġitali tal-pajjiżi fit-Tramuntana u n-Nofsinhar tal-Mediterran. Wieħed jista' jirrimarka n-nuqqas ta' awtorità indipendenti inkarigata mill-promozzjoni tat-tranżizzjoni diġitali fir-Reġjun tan-Nofsinhar tal-Mediterran.

1.8. Il-KESE jenfasizza b'mod espliċitu li l-Konvenzjonijiet tan-NU dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Konvenzjonijiet fundamentali tal-ILO għandhom jiġu implimentati b'mod ambizzjuż fl-istati kollha tar-Reġjun tal-Mediterran sabiex it-tranżizzjoni diġitali tkun tista' tikkontribwixxi b'mod ġenwin għal żvilupp ekoloġiku, ekonomiku u soċjali prosperu.

2. **Introduzzjoni**

2.1. It-tranżizzjoni diġitali għandha implikazzjonijiet għal kull aspett ta' ħajjitna, mill-konsum sax-xogħol u l-produzzjoni. B'reazzjoni għall-pandemija globali tal-COVID-19, kien hemm aċċellerazzjoni bla preċedent f'din it-tranżizzjoni f'dawn l-aħħar ftit snin. Peress li d-diġitalizzazzjoni qed titqies bħala wieħed mill-pilastri ewlenin tal-irkupru fuq iż-żewġt ixtut tal-Mediterran, in-nies qed jadottaw għodod diġitali aktar malajr minn qatt qabel. It-telexogħol u x-xogħol mill-bogħod qed isiru realtà, u l-kummerċ elettroniku u l-ekonomija tal-pjattaformi qed jikbru b'pass mingħajr preċedent, li jikkumpensa għall-għeluq tan-negozji minħabba l-pandemija. Sadanittant, din it-tranżizzjoni rapida tista' toħloq sors ġdid ta' approfondiment tal-inugwaljanza peress li l-iżjed gruppi vulnerabbli tal-popolazzjoni li qed jiffaċċjaw l-esklużjoni diġitali huma dawk li ntlaqtu l-agħar mill-pandemija.

2.2. L-għanijiet ewlenin ta' dan id-dokument huma li:

— jiġi vvalutat l-istat attwali tat-tranżizzjoni diġitali fir-Reġjun Ewro-Mediterranju, il-programmi u l-progress li jkunu saru;

— jiġu enfasizzati l-benefiċċji potenzjali tad-diġitalizzazzjoni u b'mod partikolari l-opportunitajiet ġodda għall-SMEs, permezz tal-kummerċ elettroniku, l-edukazzjoni elettronika, il-governanza elettronika, is-saħħa elettronika u s-servizzi bankarji diġitali;

— jiġu identifikati l-ostakli għad-diġitalizzazzjoni, f'liema qasam l-ostakli ewlenin huma relatati mal-infrastruttura u l-aċċess diġitali, id-distakk diġitali fil-pajjiżi (bejn iż-żoni rurali/urbani, in-nisa/l-irġiel, iż-żgħażagħ/l-anzjani) kif ukoll bejn il-pajjiżi (fit-Tramuntana/fin-Nofsinhar), in-nuqqas ta' ħiliet diġitali essenzjali u l-kompetenza diġitali. Għalhekk, it-tranżizzjoni diġitali tista' twassal għal żieda fl-inugwaljanza f'pajjiż kif ukoll għal diverġenza fix-xejriet tal-iżvilupp fost il-pajjiżi fir-reġjun;

— jiġu enfasizzati r-riskji assoċjati mad-diġitalizzazzjoni, minn riskji relatati maċ-ċibersigurtà, is-sovranità diġitali, il-protezzjoni tad-data u l-piraterija diġitali sal-libertà ċivili.

3. **Sfond**

3.1. Bħalissa qed ngħixu f'perjodu ta' diġitalizzazzjoni rapida u nistgħu nsibu għodod diġitali preżenti f'kull aspett ta' ħajjitna, inklużi s-saħħa, ix-xogħol, il-governanza, l-edukazzjoni u t-tmexxija ta' negozju, fost l-oħrajn. Il-ħiliet diġitali huma essenzjali fid-dinja l-ġdida tax-xogħol biex jiġu żgurati opportunitajiet ta' impjieg, u jiġu ppremjati b'introjti ogħla. L-ekonomija diġitali hija magħmula *mis-setturi ewlenin tal-IT/ITC*, bħall-manifattura tal-hardware, il-konsulenza dwar software u IT, is-servizzi tal-informazzjoni u t-telekomunikazzjoni, *l-ekonomija diġitali b'kamp ta' applikazzjoni ristrett* inklużi s-servizzi diġitali u l-ekonomija tal-pjattaformi u *l-ekonomija diġitalizzata b'kamp ta' applikazzjoni wiesa'* filwaqt li jitqiesu n-negozji elettroniċi, il-kummerċ elettroniku, l-industrija 4.0, l-agrikoltura ta' preċiżjoni u l-ekonomija algoritmika, fejn l-ekonomija kollaborattiva u l-ekonomija tal-gigs jinsabu fuq quddiem nett tal-ekonomija diġitali ([1]).

3.2. Id-diġitalizzazzjoni kienet qed tiżdied saħansitra qabel il-pandemija tal-COVID-19, b'xejriet reċenti ewlenin fit-teknoloġiji diġitali fl-oqsma tal-blockchain, l-analitika tad-data, l-intelliġenza artifiċjali (IA), l-istampar 3D, l-Internet tal-oġġetti, l-awtomatizzazzjoni u r-robotika, il-cloud computing ([2]) kif ukoll is-sistemi ta' traċċar u monitoraġġ mill-bogħod.

([1]) Bukht, R. and Heeks, R., "Defining, conceptualising and measuring the digital economy" (Id-definizzjoni, il-kunċettwalizzazzjoni u l-kejl tal-ekonomija diġitali [mhux disponibbli bil-Malti]), *Development Informatics Working Papers*, Nru 68, 2017.

([2]) Digital economy report 2019 (Rapport tal-2019 dwar l-ekonomija diġitali [mhux disponibbli bil-Malti], UNCTAD.

3.3. Din ix-xejra lejn adozzjoni rapida ta' għodod u teknoloġiji diġitali ssejħet ir-Raba' Rivoluzzjoni Industrijali, b'potenzjal eċċezzjonali li żżid l-introjtu globali u l-kwalità tal-ħajja.

3.4. Barra minn hekk, b'aktar minn 30 % tal-popolazzjoni madwar id-dinja kollha li qed jużaw pjattaformi tal-midja soċjali, id-diġitalizzazzjoni tista' tkun strument bil-vantaġġi u l-iżvantaġġi tagħha li tista' ttejjeb il-koeżjoni soċjali u tlaqqa' flimkien sfondi kulturali differenti, jew taġixxi bħala għodda għat-tixrid ta' ideat estremi, ideoloġiji u aħbarijiet foloz.

3.5. L-għadd ta' individwi li jużaw l-Internet ilu jiżdied f'dawn l-aħħar deċennji u fir-reġjun, u laħaq sa 93,2 % tal-popolazzjoni fi Spanja fl-2020, 90,8 % f'Ċipru, 90,1 % fl-Iżrael, 86,9 % f'Malta, 86,6 % fis-Slovenja, 84,1 % fil-Marokk, 77,7 % fit-Turkija, 77,6 % fil-Montenegro u 71,9 % fl-Eġittu. L-aktar ċifra baxxa fir-reġjun hija għall-Alġerija li tkopri 49 % tal-popolazzjoni fl-2018 (l-aħħar data disponibbli, il-bażi tad-data tal-Indikaturi Dinjija tat-Telekomunikazzjoni/ICT tal-ITU). Dawn iċ-ċifri sempliċement jenfasizzaw id-disparità reġjonali f'termini ta' aċċess diġitali. Wieħed għandu jinnota li fil-livell nazzjonali, iż-żoni rurali u remoti għandhom livelli ħafna aktar baxxi ta' konnettività.

3.6. L-Istati Membri tal-UE tal-Mediterran approvaw it-tranżizzjoni diġitali, u żiedu l-politiki virtwali tagħhom, inklużi s-Suq Uniku Diġitali ([3]) u l-Programm Ewropa Diġitali ([4]). Id-Deċennju Diġitali Ewropew ġie ppubblikat mill-Kummissjoni Ewropea f'Marzu 2021, u jiddeskrivi l-miri diġitali għall-2030 u l-viżjoni għat-trasformazzjoni diġitali tal-Ewropa ([5]). Wieħed mill-istrumenti tad-Deċennju Diġitali huwa ċ-Ċentru "Diġitali għall-Iżvilupp" (iċ-Ċentru D4D) ([6]), imniedi f'Diċembru 2020, bl-għan li jiġu armonizzati u kkoordinati l-inizjattivi diġitali fost l-Istati Membri ([7]). Barra minn hekk, id-diġitalizzazzjoni hija pilastru ewlieni fi ħdan l-Aġenda l-ġdida għall-Mediterran, proposta mill-Kummissjoni Ewropea fi Frar 2021. B'mod partikolari, l-Aġenda l-ġdida timmira għal irkupru ekoloġiku, diġitali, reżiljenti u ġust, iggwidat mill-Aġenda 2030 għall-Iżvilupp Sostenibbli, il-Ftehim ta' Pariġi u l-Patt Ekoloġiku Ewropew. ([8])

3.7. Il-pandemija tal-COVID-19 kellha implikazzjonijiet fuq l-imġiba tax-xogħol u ġiegħlet lin-nies jaħdmu mill-bogħod. Filwaqt li t-telexogħol għandu għadd ta' żvantaġġi, il-vantaġġi tiegħu jvarjaw minn tnaqqis fil-ħin tal-ivvjaġġar, emissjonijiet aktar baxxi u effetti pożittivi fuq l-ambjent, sa bilanċ aħjar bejn ix-xogħol u l-ħajja privata speċjalment għall-ġenituri ([9]). Il-kapaċità tat-telexogħol tvarja bejn iż-żewġt ixtut tal-Mediterran. Ħafna ħaddiema min-Nofsinhar għandhom inqas kapaċità ta' telexogħol peress li ma jistgħux jaċċessaw l-għodod meħtieġa, jew sempliċiment għandhom impjiegi li ma jistgħux jitwettqu mill-bogħod. Al Azzawi (2021) żviluppat indiċi ta' "kapaċità għat-telexogħol" għall-pajjiżi Għarab, li sab distakk sinifikanti f'dik il-kapaċità tat-telexogħol fir-reġjun. Hija tikkonferma li l-iżjed ħaddiema vulnerabbli ma għandhomx il-kapaċità li jaħdmu mill-bogħod u għalhekk intlaqtu l-agħar mill-pandemija ([10]). L-esperjenza tal-Ewropa dwar l-adozzjoni wiesgħa tat-telexogħol tenfasizza l-importanza li jkun hemm fis-seħħ qafas legali għad-"dritt għall-iskonnessjoni" sabiex jiġu rispettati l-limiti bejn il-ħajja personali u dik professjonali ([11]).

3.8. Id-diġitalizzazzjoni wasslet għaż-żieda fl-ekonomija tal-pjattaformi u tal-gigs. Għalkemm hemm ħafna opportunitajiet fl-ekonomija tal-pjattaformi, din wasslet ukoll għal dejjem aktar tħassib dwar il-kundizzjonijiet tax-xogħol u, b'mod partikolari, dwar il-kopertura limitata tas-sigurtà soċjali, is-sigħat tax-xogħol frammentati u l-livelli baxxi ta'

([3]) Is-Suq Uniku Diġitali għandu l-għan li jtejjeb l-aċċess, il-kwalità u s-sigurtà tal-konnettività fl-Istati Membri. https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html

([4]) Id-Deċennju Diġitali Ewropew huwa magħmul minn erba' pilastri ewlenin li jkopru l-Ħiliet, l-Infrastruttura, il-Gvern u n-Negozju: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/digital-europe-programme_mt

([5]) https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_mt

([6]) Iċ-Ċentru "Diġitali għall-Iżvilupp" (iċ-Ċentru D4D)

([7]) Langendorf, M., "Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls" (L-applikazzjoni tal-Aġenda Diġitali tal-Ewropa fil-Pajjiżi Msieħba tal-Mediterran: Opportunitajiet u Żvantaġġi [mhux disponibbli bil-Malti]), *IEMed. Mediterranean Yearbook*, 2021.

([8]) Shubija mġedda mal-Viċinat tan-Nofsinhar, Kummissjoni Ewropea, 2021.

([9]) Working from home: From invisibility to decent work (Xogħol mid-dar: Minn inviżibbiltà għal xogħol deċenti [mhux disponibbli bil-Malti]), ILO, 2021.

([10]) Al Azzawi, S., "Lives Versus Livelihoods: Who Can Work from Home in MENA?" (Il-Ħajja jew l-Għajxien: Min Jista' Jaħdem mid-Dar fil-Lvant Nofsani u l-Afrika ta' Fuq? [mhux disponibbli bil-Malti]), *ERF Working Paper*, Nru 1471, 2021.

([11]) Briefing tal-EPRS dwar *The right to disconnect* (Id-dritt ta' skonnessjoni), PE 642.847 — Lulju 2020.

introjtu u d-diffikultà biex jiġu żgurati d-drittijiet kollettivi ([12]). F'dan ir-rigward, id-Dikjarazzjoni Ċentinarja tal-ILO dwar il-Futur tax-Xogħol (2019) [mhux disponibbli bil-Malti] tappella għal politiki u miżuri biex jiġu indirizzati l-isfidi u l-opportunitajiet tat-trasformazzjoni diġitali tax-xogħol, inkluż ix-xogħol fuq il-pjattaformi.

3.9. It-tranżizzjoni diġitali li qed tavvanza malajr, speċjalment fil-ħajja ekonomika u tax-xogħol, naturalment għandha effetti qawwija fuq l-istrutturi soċjokulturali kollha. Fil-fatt, matul ir-Rebbiegħa Għarbija seta' jiġi osservat li l-għodod ta' komunikazzjoni diġitali ntużaw primarjament għall-organizzazzjoni b'suċċess tar-reżistenza ċivili u l-kooperazzjoni fost l-attivisti. Madankollu, żviluppi ulterjuri wrew li f'dawk il-pajjiżi fejn ma ġiet stabbilita l-ebda struttura demokratika sostenibbli, it-trażżin tal-libertajiet fundamentali — inkluż id-dritt għal-libertà tal-espressjoni fil-media diġitali, kif ukoll tad-drittijiet tal-ħaddiema — inkluż id-dritt għal-libertà ta' assoċjazzjoni, li qed isir saħansitra aktar importanti fl-ekonomija tal-pjattaformi u tal-gigs — reġa' mar għall-agħar. Pereżempju, l-organizzazzjonijiet indipendenti tas-soċjetà ċivili, bħat-trade unions, l-NGOs tad-drittijiet tal-bniedem u l-organizzazzjonijiet ta' min iħaddem u l-attivisti tagħhom, huma ripressi sempliċement minħabba li jeżerċitaw libertajiet fundamentali jew jesprimu opinjonijiet kuntrarji. Barra minn hekk, is-siti web tal-aħbarijiet domestiċi u internazzjonali u l-organizzazzjonijiet indipendenti tas-soċjetà ċivili organizzata jiġu mblukkati ripetutament. Il-Konvenzjonijiet tan-NU dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Konvenzjonijiet tal-ILO spiss jiġu implimentati biss formalment, iżda mhux kif suppost, f'xi stati fir-Reġjun tal-Mediterran.

3.10. Id-diġitalizzazzjoni hija kruċjali għall-iżvilupp tal-SMEs ([13]). Il-benefiċċji jvarjaw minn spejjeż aktar baxxi, iffrankar ta' ħin u riżorsi u effiċjenza akbar, sa integrazzjoni aħjar tal-katina tal-provvista u d-divrenzjar tal-prodotti ([14]). OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2019 ([15]) joffri stampa aktar dettaljata ta' dawn il-benefiċċji. Eżempju wieħed huwa l-analitika tal-big data li, flimkien ma' sensuri, apps, cloud computing, u stampar 3D, tippermetti personalizzazzjoni akbar.

3.11. Għalkemm hemm bosta benefiċċji tad-diġitalizzazzjoni għall-SMEs, dawn jiffaċċjaw għadd ta' ostakli, b'wieħed mill-aktar importanti jkun in-nuqqas ta' aċċess għall-finanzi ([16]). It-tieni ostaklu ewlieni huwa n-nuqqas ta' aċċess għall-ħiliet diġitali, l-edukazzjoni u t-taħriġ filwaqt li l-adozzjoni ta' mudelli tan-negozju u teknoloġiji diġitali tirrikjedi kemm investimenti finanzjarji kif ukoll ħiliet diġitali interni. L-Assoċjazzjoni tal-Ekonomisti Ewro-Mediterranji (EMEA) żviluppat indiċi ta' tħejjija diġitali għall-SMEs, ibbażat fuq stħarriġ immirat lejn l-SMEs tan-Nofsinhar tal-Mediterran. Dan juri li l-livell ta' tħejjija għat-trasformazzjoni diġitali jiddependi mill-kapaċità tal-infrastruttura, it-telekomunikazzjoni u l-progress teknoloġiku miksub fil-livell tal-pajjiż iżda wkoll mill-kapaċità tad-ditti fil-livell mikro; ditti akbar huma aktar ippreparati għad-diġitalizzazzjoni u ditti iżgħar huma aktar probabbli li jsegwuha ([17]).

3.12. L-aspett negattiv tad-diġitalizzazzjoni huwa t-telf ta' impjiegi minħabba l-awtomatizzazzjoni f'ċerti setturi ekonomiċi. Is-soċjetà ċivili jista' jkollha rwol importanti biex takkumpanja lill-ħaddiema biex itejbu l-ħiliet tagħhom, bl-għan li t-tranżizzjoni diġitali ssir tranżizzjoni ġusta u b'konformità mal-pjan ta' azzjoni tal-UE biex "ħadd ma jitħalla jibqa' lura".

3.13. Sabiex tiġi promossa d-diġitalizzazzjoni u jitfasslu l-aktar politiki effettivi, huwa ta' importanza kbira li t-tranżizzjoni diġitali titkejjel u tiġi mmonitorjata bl-użu ta' indikaturi robusti u li jistgħu jitkejlu. Fl-2014, il-Kummissjoni Ewropea bdiet tiżviluppa l-Indiċi tal-Ekonomija u s-Soċjetà Diġitali (DESI) ([18]), li juri progress fl-oqsma tad-diġitalizzazzjoni fl-Istati Membri iżda wkoll differenza diġitali persistenti ([19]). L-Indiċi DESI jista' jifforma l-bażi għal qafas ta' monitoraġġ ta' referenza għal pajjiżi Mediterranji li mhumiex fl-UE.

([12]) L-Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar il-"Komunikazzjoni tal-Kummissjoni lill-Parlament Ewropew, lill-Kunsill, lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew u lill-Kumitat tar-Reġjuni — Kundizzjonijiet tax-xogħol aħjar għal Ewropa soċjali aktar b'saħħitha: l-isfruttament tal-benefiċċji kollha tad-diġitalizzazzjoni għall-futur tax-xogħol"(COM(2021) 761 final) u l-"Proposta għal Direttiva tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill dwar it-titjib tal-kondizzjonijiet tax-xogħol fix-xogħol fuq il-pjattaformi" (COM(2021) 762 final) (ĠU C 290, 29.7.2022, p. 95).

([13]) Rapport ta' informazzjoni tal-KESE dwar *Id-diġitalizzazzjoni u l-SMEs fir-Reġjun tal-Mediterran*.

([14]) Kergroach, S., "Giving momentum to SME digitalization" (L-għoti ta' momentum lid-diġitalizzazzjoni tal-SMEs [mhux disponibbli bil-Malti]), *Journal of the International Council for Small Business*, Vol. 1, Nru 1, 2020, pp. 28-31.

([15]) OECD SME and Entrepreneurship Outlook 2019 (OECD — Prospettiva tal-SMEs u l-Intraprenditorija 2019 [mhux disponibbli bil-Malti]).

([16]) Rapport ta' informazzjoni tal-KESE dwar *L-aċċess tal-SMEs u l-kumpaniji b'kapitalizzazzjoni medja (midcaps) għall-finanzjament matul il-perjodu 2014-2020: opportunitajiet u sfidi*

([17]) Ayadi, R. u Forouheshfar, Y., "MSMEs digitalization in the Mediterranean: A new digital preparedness index" (Id-diġitalizzazzjoni tal-MSMEs fil-Mediterran: Indiċi ġdid ta' tħejjija diġitali [mhux disponibbli bil-Malti]), *EMANES working paper*, 2022, se tiġi ppubblikata dalwaqt.

([18]) https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi

([19]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/mt/ip_21_5481

4. **Kummenti ġenerali**

4.1. L-impatt profond tat-tranżizzjoni diġitali qed jinħass fis-soċjetà u fl-ekonomija. Għalkemm ir-Reġjun tan-Nofsinhar tal-Mediterran qed jiffaċċja sfidi f'termini ta' provvista ta' aċċessibbiltà universali, u t-tisħiħ tal-ħiliet diġitali taċ-ċittadini, ir-reġjun mhuwiex l-eċċezzjoni meta jaċċellera t-tranżizzjoni diġitali u jibbenefika minnha f'bosta oqsma.

4.2. *Il-kummerċ elettroniku* żdied minħabba l-miżuri ta' tbegħid soċjali. Ix-xiri online qed jiġi adottat b'mod wiesa', b'żieda kemm fil-kummerċ elettroniku minn negozju għal konsumatur (B2C) kif ukoll minn negozju għal negozju (B2B). Il-kap eżekuttiv tal-akbar operatur tal-kummerċ elettroniku fl-Afrika, Jumia, ħabbar żieda ta' erba' darbiet fil-bejgħ tal-merċa, speċjalment fit-Tuneżija u fil-Marokk fejn il-lockdowns irriżultaw f'żieda ta' 100 % fil-bejgħ ([20]).

4.3. *L-edukazzjoni elettronika* żviluppat b'pass mgħaġġel hekk kif il-COVID-19 wasslet għall-għeluq tal-iskejjel. Il-gvernijiet saħansitra introduċew xi pjattaformi ta' tagħlim elettroniku, bħall-pjattaforma "Darsak" fil-Ġordan. Ċerti pajjiżi introduċew sistema ibrida, bħal pereżempju fl-Eġittu ([21]). Il-pjattaformi online qed isiru moda ħafna, anke għal proġetti speċifiċi biex jiġu stabbiliti konnessjonijiet ma' assoċjazzjonijiet professjonali lokali, muniċipalitajiet, u atturi ewlenin ([22]). Xi finanzjament tal-UE għandu jkun immirat speċifikament lejn l-edukazzjoni/it-taħriġ fit-titjib tal-ħiliet diġitali u għaż-żgħażagħ biex jiżviluppaw kompetenzi elettroniċi, biex isegwu studji tal-IT u tal-IA għal xogħol sigur fil-futur.

4.4. *Il-governanza elettronika* hija maħsuba li tnaqqas il-burokrazija u l-piż tal-proċeduri amministrattivi, u li twassal għal forniment effiċjenti u faċli tas-servizzi pubbliċi. Barra minn hekk, tista' tkun għodda għad-demokratizzazzjoni u biex tiżdied il-parteċipazzjoni attiva taċ-ċittadini. It-tisħiħ tal-governanza elettronika huwa prijorità fost l-Istati Membri tal-UE, u jifforma wieħed mill-pilastri tal-Indiċi DESI. Ir-Reġjun tan-Nofsinhar tal-Mediterran qed jimxi wkoll f'din id-direzzjoni. Il-Marokk għamel progress sinifikanti bl-inizjattiva nazzjonali tiegħu tal-gvern elettroniku ([23]). Fl-2019, l-Eġittu nieda sistema ta' ħlas elettroniku għall-ġbir tat-taxxa u għall-ħlas tal-kontijiet, fost affarijiet oħra. F'Jannar 2020, il-Ministeru tal-Ekonomija Diġitali tal-Ġordan emigra l-infrastruttura tat-teknoloġija tal-informazzjoni u tal-komunikazzjoni (ICT) tiegħu lejn il-cloud biex jespandi s-servizzi għaċ-ċittadini ([24]).

4.5. *Is-saħħa elettronika* hija mod kosteffettiv biex jinkiseb u jingħata l-appoġġ meħtieġ. Is-soluzzjonijiet tas-saħħa elettronika kellhom rwol ewlieni fil-ġlieda kontra l-COVID-19. Dawn is-soluzzjonijiet jużaw it-telemediċina u l-applikazzjonijiet tas-saħħa mobbli. F'dawn l-aħħar sentejn, l-analitika tal-big data għas-sorveljanza epidemjoloġika wriet li hija utli għall-ġlieda kontra l-pandemija. Pereżempju, grupp ta' tobba fit-Tuneżija nedew *Tobba.tn*, li hija pjattaforma diġitali għall-konsultazzjoni online ([25]).

4.6. *Is-servizzi bankarji diġitali* huma għodda effiċjenti biex l-inklużjoni finanzjarja ssir realtà, u l-ibbankjar bil-mowbajl diġà wrew ir-rwol tagħhom fil-passat. Is-soluzzjonijiet tal-Fintech jistgħu jagħtu spinta lit-trasformazzjoni diġitali u jsaħħu l-inklużjoni finanzjarja. Dawn is-servizzi qed jissuperaw oħrajn u l-għan tagħhom huwa li jeliminaw kompletament l-użu ta' ċekkijiet u tranżazzjonijiet fi flus kontanti, u jistgħu jikkawżaw l-esklużjoni tal-anzjani li jistgħu ma jkunux mgħammra bil-ħiliet diġitali meħtieġa.

4.7. *Il-ġustizzja elettronika* tiffaċilita l-aċċess għas-servizzi legali u tnaqqas l-ispejjeż tas-seduti u l-preżentazzjonijiet fil-qorti, eċċ., u ż-żmien meħtieġ biex dawn jiġu aċċessati.

([20]) Sidło, K., "Digital Transformation in the Southern Neighbourhood" (It-Trasformazzjoni Diġitali fil-Viċinat tan-Nofsinhar [mhux disponibbli bil-Malti]), *EuroMeSCo Euromed Survey*, 2021.

([21]) El Kadi, T.H., "Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region" (Varjazzjoni ta' tfixkil: Il-COVID-19 u d-distakk diġitali fir-Reġjun Ewro-Mediterranju [mhux disponibbli bil-Malti]), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

([22]) Pereżempju, f'dan il-proġett qed jiġi propost li s-sidien tal-pjattaforma għandhom ikunu l-UE, il-muniċipalitajiet, l-universitajiet, il-kumpaniji jew il-ministeri tal-edukazzjoni fit-Turkija, il-Marokk, l-Eġittu u l-Alġerija: Akpınar P., van Heukelingen, N., Babüroğlu O.N. u Durukan, F.R., "A new formula for collaboration: Turkey, the EU & North Africa" (Formula ġdida għall-kollaborazzjoni: it-Turkija, l-UE u l-Afrika ta' Fuq [mhux disponibbli bil-Malti]), 2022.

([23]) Digital Government Review of Morocco (Rieżami tal-Gvern Diġitali tal-Marokk [mhux disponibbli bil-Malti]), OECD, 2018.

([24]) El Kadi, T.H., "Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region" (Varjazzjoni ta' tfixkil: Il-COVID-19 u d-distakk diġitali fir-Reġjun Ewro-Mediterranju [mhux disponibbli bil-Malti]), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

([25]) El Kadi, T.H., "Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region" (Varjazzjoni ta' tfixkil: Il-COVID-19 u d-distakk diġitali fir-Reġjun Ewro-Mediterranju [mhux disponibbli bil-Malti]), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

4.8. Minħabba l-impatt attwali tat-tiskin globali, il-katina tal-provvista tal-ikel li sejra lura u l-prezzijiet oġħla tal-ikel, l-industrija agrikola tista' ssir aktar kompetittiva u effiċjenti billi tapplika l-agrikoltura ta' preċiżjoni, u billi tuża l-big data u t-teknoloġija tal-block-chain. Dan jista' jwassal għal effiċjenza għolja fil-ġestjoni tal-ilma, tan-nutrijenti tal-ħamrija u fil-kontroll tal-mard b'monitoraġġ avvanzat tat-temperatura u inqas manodopera ([26]), u b'hekk issir għodda għall-mitigazzjoni ta' kwistjonijiet relatati mat-tibdil fil-klima.

4.9. Ix-xejriet tal-użu tal-Internet ivarjaw minn pajjiż għal ieħor tal-Mediterran. Fil-pajjiżi tan-Nofsinhar tal-Mediterran, l-użu tal-Internet permezz tal-mowbajls u l-midja soċjali huwa dominanti. Madankollu, għall-kuntrarju tal-pajjiżi tat-Tramuntana tal-Mediterran, ix-xiri online mhuwiex komuni ħafna. Dan jista' jiġi spjegat sa ċertu punt mill-esklużjoni finanzjarja u l-proporzjon baxx tas-sjieda tal-kontijiet bankarji fin-Nofsinhar ([27]).

5. **Ostakli għad-diġitalizzazzjoni**

5.1. Wieħed mill-ostakli ewlenin għad-diġitalizzazzjoni huwa d-distakk diġitali, li ma jeżistix biss bejn pajjiż u ieħor, speċjalment fost dawk tal-Mediterran (hemm distakki sinifikanti fl-edizzjoni tal-2021 tan-Network Readiness Index-NRI ([28])). Fil-livell nazzjonali, gruppi differenti tal-popolazzjoni ma għandhomx l-istess livell ta' aċċess għall-għodod teknoloġiċi. Id-distakk huwa preżenti bejn l-irġiel u n-nisa, bejn iż-żoni rurali u dawk urbani, bejn iż-żgħażagħ u l-anzjani. Minn perspettiva kummerċjali, hemm distakk diġitali bbażat fuq id-daqs u s-settur tal-attività, li jfisser li ditti iżgħar — għall-kuntrarju ta' ditti akbar — jiffaċċjaw spejjeż eżorbitanti mhux biss f'termini ta' materjali iżda wkoll u, fuq kollox, minħabba l-ħtieġa li jittejbu l-ħiliet tal-ħaddiema. Fatturi soċjoekonomiċi oħra, bħal-livelli tal-introjtu u tal-edukazzjoni, jistgħu jkunu sors ta' esklużjoni diġitali.

5.2. Il-biċċa l-kbira tal-pajjiżi tal-Viċinat tan-Nofsinhar għandhom distakki sinifikanti fil-kopertura tal-Internet fuq il-mowbajl. Din il-problema titfaċċa b'mod partikolari f'pajjiżi ġeografikament kbar bħall-Alġerija u l-Libja u, sa ċertu punt, fl-Eġittu. L-investiment fl-infrastruttura diġitali u l-bini ta' konnessjonijiet tal-Internet b'veloċità għolja kontinwa huma kruċjali fiż-żoni rurali, fejn id-diġitalizzazzjoni tista' tkun lieva potenzjali għat-tkabbir inklużiv ([29]).

5.3. L-illitteriżmu diġitali, aktar mifrux fost il-persuni b'livell inferjuri ta' edukazzjoni, spiss jiġi enfasizzat bħala ostaklu ieħor għad-diġitalizzazzjoni. Dan jitlob riformi fil-programmi tal-edukazzjoni u t-taħriġ vokazzjonali sabiex jinkludu ħiliet diġitali essenzjali għas-suq tax-xogħol futur. Id-diġitalizzazzjoni titqies ukoll bħala parti mill-ħtiġijiet ta' titjib tal-ħiliet tal-impjegati.

5.4. Il-ġeneru huwa fattur ieħor li jinfluwenza l-litteriżmu diġitali, fejn l-irġiel ġeneralment ikollhom aċċess aħjar għall-għodod diġitali u għaldaqstant ikollhom għarfien aħjar tal-ħiliet diġitali. Fit-Tuneżija, 72,5 % tal-irġiel jużaw l-Internet filwaqt li din iċ-ċifra hija ta' 61,1 % għan-nisa. Ċerti pajjiżi diġà naqqsu d-distakk. Fis-Slovenja, pereżempju, dan id-distakk huwa inqas minn 2 punti perċentwali b'87,2 % tal-irġiel u 86 % tan-nisa jużaw l-Internet. Min-naħa l-oħra, it-Turkija għandha distakk akbar bejn il-ġeneri fl-aċċess għall-Internet, li jammonta għal 11,2 punti perċentwali (Indikaturi Dinjija tat-Telekomunikazzjoni/ICT tal-ITU). L-Istati Membri tal-UE huma impenjati li jnaqqsu d-distakk bejn il-ġeneri fil-ħiliet diġitali sal-2030 billi jiżviluppaw politiki li jħeġġu lill-bniet isegwu suġġetti tal-ICT, u billi jimmonitorjaw il-progress permezz tat-tabella ta' valutazzjoni dwar in-Nisa fid-Dinja Diġitali (WiD).

6. **Riskji assoċjati mad-diġitalizzazzjoni**

6.1. It-tħassib dejjem jikber dwar il-gvernijiet, in-negozji u ċ-ċittadini li gradwalment jitilfu l-kontroll fuq id-data tagħhom jitfa' l-attenzjoni fuq il-kwistjoni tas-"Sovranità Diġitali". Dan jaffettwa wkoll il-kapaċità tal-pajjiżi għall-innovazzjoni, u l-kapaċità li jfasslu l-leġiżlazzjoni f'ambjent diġitali. ([30]) Dan it-tħassib huwa relevanti peress li l-Ewropa u l-Mediterran għadhom lura fl-investiment fl-IA, filwaqt li l-preżenza ta' ġganti barranin tal-media soċjali qed tikseb influwenza dejjem akbar.

([26]) L-Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar "It-tranżizzjoni diġitali u tal-enerġija fiż-żoni rurali" (opinjoni fuq inizjattiva proprja) (ĠU C 486, 21.12.2022, p. 59).

([27]) El Kadi, T.H., "Uneven Disruption: Covid-19 and the digital divide in the Euro-Mediterranean Region" (Varjazzjoni ta' tfixkil: Il-COVID-19 u d-distakk diġitali fir-Reġjun Ewro-Mediterranju [mhux disponibbli bil-Malti]), *IEMed Mediterranean Yearbook*, 2020.

([28]) https://networkreadinessindex.org/nri-2021-edition-press-release/

([29]) Smart Cities and Inclusive Growth (Bliet Intelliġenti u Tkabbir Inklużiv [mhux disponibbli bil-Malti]), OECD, 2020.

([30]) Briefing tal-EPRS dwar *Digital sovereignty for Europe* (Is-sovranità diġitali għall-Ewropa [mhux disponibbli bil-Malti]), (PE 651.992 — July 2020).

6.2. Xi whud mill-pajjiżi tal-Mediterran isibuha bi tqila li jidħlu fi tranżizzjoni diġitali rapida. In-nuqqas ta' rieda politika hija dovuta għall-biża' li jintilef il-kontroll fuq il-popolazzjoni, li jwassal għal filtrazzjoni u ċensura. Sadanittant, l-għodod diġitali jistgħu jippermettu li l-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili jinstemgħu u jippromovu d-demokrazija. Il-Kwartett tad-Djalogu Nazzjonali Tuneżin, rebbieħ tal-Premju Nobel għall-Paċi 2015, huwa eżempju tar-rwol importanti li l-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili jista' jkollhom fi traniżzzjoni paċifika ta' soċjetà.

6.3. Peress li d-diġitalizzazzjoni twitti t-triq għall-iżvilupp soċjali u ekonomiku, għandu jkun hemm awtorità indipendenti li tistabbilixxi qafas regolatorju diġitali adegwat li jippromovi l-prinċipji tad-drittijiet diġitali, bħan-newtralità tal-Internet.

6.4. Id-diġitalizzazzjoni rapida żżid ir-riskju ta' theddid ċibernetiku. Ir-rwol tal-awtoritajiet huwa kruċjali biex jiġi stabbilit qafas leġiżlattiv imfassal tajjeb għall-protezzjoni tal-utenti. Bħalissa l-Marokk, it-Tuneżija, l-Alġerija u l-Eġittu kollha daħħlu fis-seħħ liġijiet dwar iċ-ċibersigurtà. Madankollu, dawn il-liġijiet m'għandhomx komponenti dwar il-protezzjoni tad-data ([31]). Huwa essenzjali li tiġi protetta d-data personali sensittiva tan-nies bħad-data relatata mas-saħħa, eċċ.

6.5. Il-protezzjoni tad-data qed issir wieħed mill-aktar oqsma kruċjali tat-tranżizzjoni diġitali. Il-kwistjoni tas-sjieda u s-salvagwardja tal-ammont massiv ta' data hija fuq quddiem fl-aġenda ta' dawk li jfasslu l-politika. Dan huwa b'reazzjoni għaż-żieda qawwija fl-analiżi tal-big data u bil-pjattaformi tal-midja soċjali li qed jiksbu saħħa u influwenza mingħajr preċedent. Huwa argumentat li l-qafas regolatorju fil-Viċinat tan-Nofsinhar għadu sottożviluppat u l-leġiżlazzjoni għat-teknoloġiji emerġenti mhijiex qed tkun adottata malajr biżżejjed ([32]). Hemm pajjiżi li saħansitra jesprimu nuqqas ta' rieda politika biex tittieħed azzjoni fuq din il-kwistjoni. Il-kwistjoni hija saħansitra aktar akuta fil-każ tad-data sensittiva, pereżempju fir-rigward tal-applikazzjonijiet u l-pjattaformi tas-saħħa. B'mod partikolari, hemm xettiċiżmu fil-pajjiżi tan-Nofsinhar fejn il-leġiżlazzjoni għall-GDPR u għal protezzjoni simili tal-privatezza jista' għad ma ddaħħlitx fis-seħħ. Fl-Ewropa, l-Att dwar is-Servizzi Diġitali u l-Att dwar is-Swieq Diġitali għandhom l-għan li jibnu spazju diġitali aktar sikur għall-utenti filwaqt li jrawmu l-innovazzjoni u l-kompetittività.

6.6. Il-piraterija diġitali hija ostaklu ieħor tad-diġitalizzazzjoni. Il-kreazzjonijiet diġitalizzati soġġetti għad-Drittijiet tal-Proprjetà Intellettwali (DPI) huma estremament faċli u rħas biex jiġu kkupjati u distribwiti fuq skala kbira. In-negozji kreattivi se jbatu aktar minn dan il-fenomenu u, fin-nuqqas ta' leġiżlazzjoni effettiva, il-mudelli tan-negozju tal-artisti u tal-ħaddiema kreattivi se jsiru insostenibbli.

6.7. Id-diġitalizzazzjoni tista' twassal għall-oppressjoni ċivili. F'ċerti pajjiżi, id-drittijiet diġitali qed jiġu attakkati mill-awtoritajiet peress li d-diġitalizzazzjoni titqies bħala mezz ta' sorveljanza. Pereżempju, minħabba l-pandemija, intużaw applikazzjonijiet tal-intraċċar tal-post biex jiġi mmonitorjat it-tixrid tal-virus, u dan qajjem tħassib dwar id-drittijiet tal-bniedem ([33]). L-intraċċar possibbli ta' kull attività diġitali jippreżenta theddida serja għad-demokrazija u jista' jintuża bħala mezz ta' oppressjoni. Il-"Freedom of Net report" tal-2021 jikklassifika lil Franza bl-ogħla punteġġ ta' 78 minn 100, l-Italja b'76, it-Tuneżija b'63, il-Marokk b'53, il-Libanu b'51, il-Ġordan b'47, it-Turkija b'34 u l-Eġittu b'26 ([34]).

6.8. Id-distakk diġitali persistenti jista' potenzjalment iwassal għal inugwaljanzi u diverġenza aktar sinifikanti fir-Reġjun tal-Mediterran. Xi pajjiżi m'għandhomx l-infrastruttura diġitali (il-kopertura jew l-aċċess għal broadband fiss), jew xi żoni remoti u rurali jistgħu sempliċiment jitħallew mingħajr kopertura jew networks 4G/5G. Sors ieħor tad-distakk huwa n-nuqqas ta' ħiliet diġitali fost il-popolazzjoni u l-illitteriżmu diġitali. B'mod partikolari, il-livelli baxxi tal-kompetenza diġitali huma aktar komuni fil-pajjiżi tan-Nofsinhar, speċjalment fost in-nisa u l-anzjani ([35]).

([31]) Langendorf, M., "Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls" (L-applikazzjoni tal-Aġenda Diġitali tal-Ewropa fil-Pajjiżi Msieħba tal-Mediterran: Opportunitajiet u Żvantaġġi [mhux disponibbli bil-Malti], *IEMed. Mediterranean Yearbook*, 2021.

([32]) Sidło, K., "Digital Transformation in the Southern Neighbourhood" (It-Trasformazzjoni Diġitali fil-Viċinat tan-Nofsinhar [mhux disponibbli bil-Malti]), EuroMeSCo Euromed Survey, 2021.

([33]) Langendorf, M., "Applying Europe's Digital Agenda in Mediterranean Partner Countries: Opportunities and Pitfalls" (L-applikazzjoni tal-Aġenda Diġitali tal-Ewropa fil-Pajjiżi Msieħba tal-Mediterran: Opportunitajiet u Żvantaġġi [mhux disponibbli bil-Malti], *IEMed. Mediterranean Yearbook*, 2021.

([34]) https://freedomhouse.org/policy-recommendations/internet-freedom

([35]) Sidło, K., "Digital Transformation in the Southern Neighbourhood" (It-Trasformazzjoni Diġitali fil-Viċinat tan-Nofsinhar [mhux disponibbli bil-Malti]), EuroMeSCo Euromed Survey, 2021.

6.9. Il-formazzjoni tal-ġganti tat-teknoloġija toħloq ostaklu għall-kompetizzjoni ġusta fis-swieq diġitali. L-evażjoni tat-taxxa tagħmel is-swieq inġusti għall-SMEs emerġenti lokali, li dawn x'aktarx ma jkampawx. Tikkontribwixxi wkoll għal eżodu diġitali ta' mħuħ. Riskju ieħor assoċjat mal-ġganti tat-teknoloġija huwa l-kapaċità tagħhom li jassorbu l-atturi emerġenti, li toħloq il-monopolji u tipprevjeni l-holqien ta' ċentri diġitali fl-Ewropa u fiż-żona tal-Mediterran. Dan jista' jkun minħabba n-nuqqas ta' qafas regolatorju u anke lakuni fiskali għall-kumpaniji multinazzjonali li jaffettwaw il-kompetizzjoni ġusta b'mod negattiv.

6.10. In-nuqqas ta' implimentazzjoni serja tal-Konvenzjonijiet tan-NU dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Konvenzjonijiet tal-ILO f'xi stati tar-Reġjun tal-Mediterran huwa ostaklu għall-istabbiliment ta' organizzazzjonijiet indipendenti tas-soċjetà ċivili — inklużi NGOs, trade unions indipendenti u assoċjazzjonijiet ta' min iħaddem — u b'hekk jipperikola t-tranżizzjoni diġitali sostenibbli. Il-KESE għalhekk jenfasizza b'mod espliċitu li l-Konvenzjonijiet tan-NU dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Konvenzjonijiet fundamentali tal-ILO għandhom jiġu implimentati b'mod ambizzjuż fl-istati kollha tar-Reġjun tal-Mediterran sabiex it-tranżizzjoni diġitali tkun tista' tikkontribwixxi b'mod ġenwin għal żvilupp ekoloġiku, ekonomiku u soċjali prosperu.

6.11. Barra minn hekk, il-gwerra fl-Ukrajna tippreżenta theddida kbira għall-pajjiżi fir-reġjun kollu u tista' tkun assoċjata ma' riskji ogħla ta' attakki ċibernetiċi.

Brussell, l-14 ta' Diċembru 2022.

Christa SCHWENG
Il-President
tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew